

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: РОЗВИТОК, ПРИЧИНИ, ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ LIFELONG LEARNING: DEVELOPMENT, REASONS, ADVANTAGES, DISADVANTAGES

У статті згадано про концепцію навчання впродовж життя; було визначено про запровадження поняття «навчання впродовж життя»; висвітлено сенс цієї концепції; було приділено увагу пріоритетним завданням сучасної української освітньої політики; висвітлено історію заснування інституту ЮНЕСКО для навчання впродовж життя, його мету та діяльність; окреслено терміни для визначення категорії навчання впродовж життя; наголошено, що наша держава демонструє тверду прихильність до сприяння навчанню впродовж життя; серед характерних рис навчання впродовж життя було визначено безперервність, добровільність і автономність, гнучкість, інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти. орієнтація на практичне застосування знань, інклюзивність і доступність, оцінка результатів і сертифікація, зорієнтованість на інновації, розвиток soft і hard skills, орієнтація на саморозвиток і самореалізацію, використання сучасних технологій; основними причинами виникнення концепції освіти впродовж життя високремлено: швидкий розвиток технологій, зміна ринку праці, доступність освіти, зростання тривалості життя, зміна підходів до освіти, соціальні вимоги та стандарти тощо; висвітлено основні переваги навчання впродовж життя, серед яких: професійний розвиток, особистісний розвиток, соціальні переваги, економічні вигоди, задоволення та самореалізація, здоров'я та довголіття; звернено увагу такі недоліки концепції як часові витрати, фінансові витрати, емоційне та фізичне виснаження, відсутність мотивації або дисципліни, перенасичення інформацією, соціальний тиск, нерівність доступу, перенасичення кваліфікаціями, відсутність чіткої структури; велику увагу було приділено перспективам щодо навчання впродовж життя (інтеграція технологій у процес навчання, зростання важливості soft skills, розвиток міждисциплінарних знань, соціальна рівність та доступність освіти, професійна мобільність і адаптація до змін, збільшення тривалості життя та активного періоду діяльності, розвиток культури безперервної освіти, екологічні та соціальні виклики як мотивація для навчання, глобалізація освітнього простору).

Ключові слова: освіта, навчання впродовж життя, безперервна освіта, причина, перевага, самореалізація, мотивація, перспектива, інтеграція.

The concept of lifelong learning was mentioned in the article; it was defined the introduction of the concept of 'lifelong learning'; it was highlighted the meaning of this concept; much attention to the priorities of modern Ukrainian educational policy was paid; it was also highlighted the history of the establishment of the UNESCO Institute for Lifelong Learning, its purpose and activities; it was outlined the terms for defining the category of lifelong learning; it was emphasised that our state demonstrates a strong commitment to promoting lifelong learning; among the characteristics of lifelong learning were mentioned: the main reasons for the emergence of the concept of lifelong learning, rapid development of technology, changes in the labour market, access to education, increased life expectancy, changing approaches to education, social requirements and standards, etc.; the main advantages of lifelong learning which included: professional development, personal development, social benefits, economic benefits, satisfaction and self-realisation, health and longevity were highlighted in the article; such disadvantages of the concept as time costs, financial costs, emotional and physical exhaustion, lack of a clear structure were shown; much attention was paid to the prospects for lifelong learning (integration of technology into the learning process, increasing importance of soft skills, development of interdisciplinary knowledge, social equality and access to education, professional mobility and adaptation to change, increasing life expectancy and active life, development of a culture of lifelong learning, environmental and social challenges as a motivation for learning, globalisation of the educational space). In the future, lifelong learning will not only contribute to professional success and personal development, but will also become a key factor in the sustainable development of society and the economy. It is an approach that helps not only to adapt to changes but also to actively influence them.

Key words: education, lifelong learning, continuous education, reason, advantage, self-realisation, motivation, perspective, integration.

УДК 37.013.83
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.2.31>

Білокопитов В.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ідею навчання впродовж життя (lifelong learning) пов'язують із концепцією напіврозпаду знань. Її у 20 столітті запропонував австрійсько-американський економіст Фріц Махлуп. Він вважав, що суть цієї концепції проста, пояснюючи, що світ змінюється так динамічно, а нова інформація

поширюється так швидко, що деякі знання перестають бути актуальними ще до того, як ми їх здобудемо. Відповідно, існують професії, для яких старіння і розпад знань відбуваються дуже швидко, наприклад, сфера інформаційних технологій. За таких умов академічна освіта потребує постійного оновлення, а для того, щоб встигати

за інформацією, необхідно навчатися протягом усього життя [6].

Поняття «навчання впродовж життя» як глобальна перспектива було запроваджене в 1972 р. на засіданні ЮНЕСКО, у контексті якого основна увага приділяється таким аспектам, як потреби та права людей на навчання впродовж життя; формування інтегрованого підходу між контекстами формального й неформального навчання; належне фінансування обох зазначених видів навчання; охоплення всіх вікових категорій людей, пошук шляхів забезпечення доступної освіти [4, с. 48-51].

Навчання впродовж життя або безперервна освіта – концепція, сенс якої найкраще передає приказка «Вік живи – вік вчись». Ця ідея передбачає постійний розвиток особистості у професійній, соціальній, духовній сферах. Зараз розмови про освіту впродовж життя лунають дедалі частіше.

Така освіта допомагає реалізовувати особисті інтереси та амбіції. Авраховуючи кардинальні зміни на ринку праці, ця звичка стає просто необхідною.

Багато форм навчання передбачають постійну комунікацію з новими людьми. Якщо і в старшому віці ви хочете заводити друзів, обмінюватися з ними своїми ідеями і не втрачати зв'язку із сучасним світом, то один із найкращих варіантів для цього – записатися на навчальні курси.

Одним із пріоритетних завдань сучасної української освітньої політики у сфері освіти впродовж життя є створення сприятливих умов для високої якості освітнього процесу на базі збереження його фундаментальності та відповідності потребам особистості, суспільства, держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При висвітленні навчання впродовж життя було досліджено та відпрацьовано матеріали сучасних вітчизняних науковців (Волкова С.Г., Вороніна Г.Р., Іванько В.В., Морозова С.М. та інтернет джерел.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Через те, що концепція навчання впродовж життя все ще розвивається та виникають певні виклики часу, то існують деякі питання щодо переваг, недоліків та ризиків. Звертаючи увагу на вже існуючі тенденції в інших країнах, нам не слід забувати про особливості розвитку вітчизняної системи вищої освіти.

Мета статті полягає в тому, щоб через детальне вивчення концепції навчання впродовж життя висвітлити причину його походження, історію розвитку, переваги, недоліки та перспективи.

Виклад основного матеріалу. Освіта на всіх вікових етапах життя людини є необхідністю, вона визначає його якість, безпосередньо впливає на збереження і зміцнення здоров'я людини, її потімства, збільшення тривалості життя.

Інститут ЮНЕСКО для навчання впродовж життя був заснований через кілька років після

закінчення Другої світової війни. На тоді мета інституту полягала у покращенні відносин між людьми та націями через міжнародне взаєморозуміння. Хоча спочатку географічний акцент був здебільшого обмежений Німеччиною та Європою, з 1960-х років Інститут став дедалі більш міжнародним.

У наступні роки Інститут розширив свою перспективу на всі регіони світу. Діяльність країни-господаря все більше відходила на задній план і була повністю припинена в 1970-х роках. У той же час Інститут дедалі більше узгоджувався з пріоритетами ЮНЕСКО, яка доручила йому у 1970-х роках просувати освіту впродовж життя.

У 2006 році Інститут перетворився на повноцінний міжнародний інститут ЮНЕСКО як фонд цивільного права Німеччини. Цій зміні юридичного статусу передувала зміна назви, що відображає давню увагу Інституту до навчання дорослих, а також до позашкільної та неформальної освіти в рамках перспектива навчання впродовж життя [3].

Науковці Іванько В.В., Морозова С.М. у своєму дослідженні «Європейська концепція навчання протягом життя» крім цього додають, що навчання протягом життя проходить через весь життєвий шлях людини із раннього дитинства до глибокої старості, додаючи до формальної (formal) освіти та неформальної (nonformal) освіти інформальну / соціально-побутову/спонтанну (informal) форму навчання [5].

Для визначення категорії безперервної освіти використовується ряд термінів. У сучасній літературі можна зустріти такі стійкі сполучення, як «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education); «перманентна освіта» (permanent education); «освіта впродовж життя» (lifelong education); «навчання впродовж життя» (lifelong learning LLL). У кожному із цих термінів зроблено акцент на певній стороні явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини [7].

Українська держава демонструє тверду прихильність до сприяння навчанню впродовж життя та безперервному особистісному розвитку. Хоча Україна не має спеціальної законодавчої стратегії щодо навчання впродовж життя, цій сфері приділяється значна увага в останні роки [1].

Спочатку слід зазначити характерні риси навчання впродовж життя. Це концепція, яка охоплює безперервний процес здобуття знань, навичок і компетенцій протягом усього життя людини. Її основні характеристики можна узагальнити в таких рисах: безперервність; добровільність; автономність; гнучкість; інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти; орієнтація на практичне застосування знань; інклюзивність і доступність; оцінка результатів і сертифікація;

зорієнтованість на інновації; розвиток soft і hard skills; орієнтація на саморозвиток і самореалізацію; використання сучасних технологій.

Навчання впродовж життя стає дедалі популярнішим завдяки кільком ключовим чинникам, які впливають на сучасне суспільство, економіку та індивідуальний розвиток. Ось **основні причини**:

- **швидкий розвиток технологій** (технології оновлюються неймовірно швидкими темпами, і це вимагає постійного вдосконалення знань та навичок. Професії, які ще недавно були незмінними, тепер трансформуються або зникають, а нові спеціальності виникають регулярно);

- **зміна ринку праці** (сучасний ринок праці вимагає гнучкості та багатofункціональності від працівників);

- **доступність освіти** (з розвитком інтернету та онлайн-платформ освіта стала значно доступнішою. Можна навчатися будь-де і будь-коли, без прив'язки до університету чи навчального закладу);

- **зростання тривалості життя** (зі збільшенням тривалості життя (хоча тут можна поставити знак питання) люди мають більше часу для самореалізації. Це стимулює їх продовжувати освіту в дорослому чи навіть похилому віці);

- **зміна підходів до освіти** (мусимо погодитися, що традиційна модель навчання школа–університет–робота поступово відходить. Зараз ми розглядаємо освіту як безперервний процес, а не обмежений етап у житті);

- **особистий розвиток і самореалізація** (люди прагнуть розвиватися, освоювати нові хобі або професійні напрямки. Це сприяє не лише кар'єрному зростанню, а й загальному почуттю щастя. Нам варто вміти адаптуватися до змін, які відбуваються) [9];

- **соціальні вимоги та стандарти** (суспільство все більше цінує освічених і компетентних людей. Постійне навчання стає ознакою активності, прогресивності та відкритості до змін);

- **необхідність адаптації до змін** (сучасний світ характеризується непередбачуваними економічними, екологічними, політичними змінами. Вміння швидко вчитися і адаптуватися стає важливою навичкою для виживання і процвітання).

Навчання впродовж життя вже не є винятком, а стає нормою для тих, хто хоче залишатися актуальним у світі, що постійно змінюється.

Навчання впродовж життя має багато **переваг**, які стосуються професійного особистісного, та соціального розвитку. Ось основні з них:

1. Професійний розвиток:

- **конкурентоспроможність на ринку праці** (постійну освіту високо цінують роботодавці, адже вона демонструє готовність до адаптації та розвитку);

- **опанування нових навичок** (можливість здобути актуальні компетенції, необхідні для роботи в сучасному світі);

- **кар'єрне зростання** (постійне вдосконалення знань відкриває можливості для просування по службі чи зміни кар'єрного напрямку);

- **адаптація до змін** (у світі, де професії швидко змінюються, важливо залишатися гнучким і готовим до нових викликів) [2].

2. Особистісний розвиток:

- **розвиток критичного мислення** (навчання допомагає краще аналізувати інформацію та ухвалювати обґрунтовані рішення);

- **зростання впевненості у собі** (опанування нових знань чи навичок зміцнює впевненість у власних можливостях);

- **розширення світогляду** (вивчення різних тем допомагає краще розуміти світ та інші культури);

- **підтримка розумової активності** (постійне навчання покращує пам'ять, концентрацію та здатність до інтелектуальної діяльності) [2].

3. Соціальні переваги:

- **розширення кола спілкування** (участь в організованих закладах дозволяє знайомитися з однодумцями);

- **підвищення соціального статусу** (зазвичай освічені люди сприймаються як більш активні й прогресивні члени суспільства);

- **внесок у суспільство** (нові знання та навички можуть бути використані для допомоги іншим або впровадження корисних змін у громаді).

4. Економічні вигоди:

(люди, які постійно навчається, зазвичай мають кращі кар'єрні перспективи та вищий рівень доходу);

- **можливість уникати безробіття** (постійна освіта допомагає залишатися затребуваним на ринку праці навіть у часи криз) [2].

5. Задоволення та самореалізація:

- **опанування хобі** (навчання дозволяє розвивати інтереси, знаходити нові захоплення);

- **почуття досягнення** (успіх у навчанні дарує задоволення та мотивацію рухатися далі);

- **покращення якості життя** (освічені люди частіше задоволені життям, оскільки мають більше інструментів для його покращення).

6. Здоров'я та довголіття:

- **збереження розумових здібностей** (активне навчання сприяє профілактиці когнітивних розладів);

- **зниження рівня стресу** (навчання цікавих тем чи освоєння практичних навичок допомагає розслабитися та відволіктися від рутини) [2].

Хоча навчання впродовж життя має багато переваг, існують і певні **недоліки** чи виклики, які можуть виникати під час його реалізації. Ось основні:

1. Часові витрати:

навчання вимагає значних часових ресурсів, що може бути проблемою для людей із щільним робочим графіком чи сімейними

обов'язками; складність поєднувати роботу, навчання та особисте життя.

2. Фінансові витрати: багато курсів, тренінгів чи програм професійного розвитку є платними, що створює фінансове навантаження; навіть безкоштовні ресурси можуть вимагати додаткових інвестицій (сертифікати, обладнання тощо).

3. Емоційне та фізичне виснаження: постійний процес навчання може призводити до перевтоми, особливо якщо людина ставить перед собою надмірно високі цілі; виникнення відчуття стресу через необхідність постійного вдосконалення чи відповідності вимогам.

4. Відсутність мотивації або дисципліни:

– для успішного навчання потрібні сильна мотивація та самодисципліна;

– люди часто стикаються з втратою інтересу, якщо програма навчання здається занадто складною або нецікавою.

5. Перенасичення інформацією: у сучасному світі великий обсяг інформації може бути важко опрацювати та застосувати на практиці; ризик «інформаційного шуму», коли людина вчиться лише заради навчання, не досягаючи конкретних цілей.

6. Соціальний тиск: відчуття необхідності постійно вдосконалюватися може створювати додатковий психологічний тиск; люди, які не можуть чи не хочуть навчатися постійно, можуть відчувати себе «неуспішними» на фоні інших.

7. Нерівність доступу: доступ до якісних освітніх ресурсів залежить від рівня розвитку країни, місця проживання чи фінансових можливостей; у сільських регіонах або країнах з низьким рівнем розвитку можливості для навчання обмежені.

8. Перенасичення кваліфікаціями: деякі люди накопичують сертифікати й кваліфікації, але не застосовують їх на практиці, що може створити ілюзію розвитку без реальних результатів.

9. Ризик втрати фокусу: у прагненні навчатися впродовж життя людина може зосередитися на надто багатьох напрямках одночасно, не досягаючи глибини у жодному з них.

10. Відсутність чіткої структури: у навчанні впродовж життя часто немає жорсткої структури чи наставництва, що може ускладнювати процес для тих, хто потребує керівництва.

Попри ці виклики, більшість недоліків можна подолати завдяки правильному плануванню, мотивації та доступу до якісних освітніх ресурсів. Навчання впродовж життя, хоча й непростий процес, залишається цінним і необхідним у сучасному світі [8].

Щодо **перспектив**, то навчання впродовж життя має значний потенціал у майбутньому, враховуючи тенденції розвитку суспільства, технологій та глобальної економіки. Основними перспективами цієї концепції є:

1. Інтеграція технологій у процес навчання:

• **Штучний інтелект і персоналізоване навчання:** Завдяки штучному інтелекту навчальні платформи зможуть створювати індивідуалізовані програми для кожного, враховуючи потреби, цілі та стиль навчання.

• **Віртуальна реальність і доповнена реальність:** Ці технології нададуть змогу створювати інтерактивні навчальні середовища, які імітують реальні ситуації, покращуючи практичні навички.

• **Онлайн-платформи:** Зростання популярності платформ створює нові можливості для доступу до знань будь-де і будь-коли.

2. Зростання важливості soft skills:

У майбутньому ключовими будуть навички, які складно автоматизувати, такі як критичне мислення, емоційний інтелект, креативність, адаптивність і комунікація. Навчання впродовж життя стане основним інструментом для розвитку цих навичок.

3. Розвиток міждисциплінарних знань:

Зростання складності сучасних викликів вимагає від фахівців знань у кількох галузях. Наприклад, медицина може інтегрувати знання з ІТ, а екологія – з економікою. Навчання впродовж життя дозволяє здобувати міждисциплінарні компетенції.

4. Соціальна рівність та доступність освіти:

• З розвитком інтернету та мобільних технологій освітні ресурси стануть доступними навіть у віддалених регіонах.

• Безкоштовні онлайн-курси, відкриті університети та цифрові бібліотеки сприятимуть зменшенню нерівності в доступі до знань.

5. Професійна мобільність і адаптація до змін:

• Постійне навчання допоможе працівникам адаптуватися до змін на ринку праці, які викликані автоматизацією, диджиталізацією та розвитком нових технологій.

• У майбутньому навчання стане основним інструментом для перекваліфікації, що забезпечить працевлаштування навіть у нових або високотехнологічних сферах.

6. Збільшення тривалості життя та активного періоду діяльності:

Зі зростанням тривалості життя люди матимуть більше часу для розвитку та самореалізації. Навчання впродовж життя дозволить їм залишатися активними й продуктивними навіть у зрілому віці.

7. Розвиток культури безперервної освіти:

• У багатьох країнах формується культура навчання впродовж життя як соціальної норми, що стимулює уряди, бізнеси та освітні установи інвестувати в цю сферу.

• Бізнеси все частіше заохочують працівників до професійного розвитку, фінансуючи курси та тренінги.

8. Екологічні та соціальні виклики як мотивація для навчання:

- Глобальні виклики, такі як зміна клімату, урбанізація та соціальна нерівність, стимулюють потребу у навчанні нових підходів до їх розв'язання.
- Навчання стане важливим засобом для формування свідомого громадянського суспільства.

9. Глобалізація освітнього простору:

Завдяки глобальним платформам і міжнародним програмам співпраці, навчання впродовж життя сприятиме інтеграції освітніх систем, обміну досвідом і кращими практиками між країнами.

Висновки. Навчання впродовж життя – це спроба узгодити потребу особистості інтегруватися до суспільства з потребою суспільства використовувати потенціал кожної особистості для забезпечення свого економічного, культурного та політичного саморозвитку.

Навчання впродовж життя у майбутньому не лише сприятиме професійному успіху та особистісному розвитку, а й стане основним фактором сталого розвитку суспільства та економіки. Це підхід, який допомагає не лише адаптуватися до змін, а й активно впливати на них.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Life Long Strategy. Eurydice: веб-сайт. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/ukraine/lifelong-learning-strategy>
2. The top 10 benefits of lifelong learning. *Job Hunting*: веб-сайт. URL: <https://www.seek.com.au/career-advice/article/top-10-benefits-of-lifelong-learning>
3. UNESCO University for Life Long Learning. *History of the UNESCO Institute for Lifelong learning*: веб-сайт. URL: <https://www.uil.unesco.org/en/virtual-exhibition-power-lifelong-learning-history>
4. Волкова С.Г., Вороніна Г.Р. Онлайн-навчання іноземних мов у контексті навчання впродовж життя: *Інноваційна педагогіка* випуск 36 2021.
5. Іванько В.В., Морозова С.М. Європейська концепція навчання протягом життя. *Young Scientist*: веб-сайт. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4.3/8.pdf>
6. Освіта впродовж життя: тренд чи вимога часу? *Освіторія*: веб-сайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvita-vprodovzh-zhyttia-trend-chy-vymoga-chasu/>
7. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*: веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>
8. Переваги та недоліки дистанційного навчання. веб-сайт. URL: <https://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnoho-navchannya>
9. Три причини, чому варто вчитися чогось нового протягом усього життя. *Освіта нова*: веб-сайт. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1224-3-prychyny-chomu-varto-vchytysia-chomus-novomu-protiahom-usoho-zhyttia>